MT - 172

2013 .... 1200 **Seat No.** | | | | | | | |

MT - 172 - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM I - PAPER - V

Time : 3 Hours **(Pages 7)** **Max. Marks : 80**

Q.I. (A) Translate *any three* of the following passages into English : 15

(i) तस्मिन् जनस्थाने द्वौ भ्रातरौ न्यवसताम् यावतीव अधनौ परं मनसोदारौ करुणापरौ च । ताभ्यां ज्ञातं यद् ग्रामे एकोऽभद्ररूपः कश्चिज्जनो जीर्णवस्त्राधानः क्षुत्पीडितः स्थितः । न कश्चन तेन सह वार्तामपि करोतीति । तयोरेकस्तस्य समीपं गत्वाऽवदत्, ''भद्र, वयं तु अधनाः । अस्माकमेतावदपि धनं नास्ति यद् वयं भोजनार्थं किमपि भवते समर्पयामः । तथापि वयमिच्छामो यद् भवानस्माकं जीर्णकुटीमागच्छतु प्रज्वलिताग्नेरुष्णतां चानुभवतु ।

(ii) अवन्तीनगराद् बहिरासीद् विशालं रमणीयं तपोवनम् । पत्रपुष्पफलच्छायायुतैः वृक्षैः विराजमानं, विविधपशुपक्षिभिः समाश्रितं, तपोधनानां निवासस्थानं खल्वेतत्तपोवनम् । तत्रासीदेकः विख्यातः बौद्धविहारः । भगवतः सुगतस्य बहवोऽनुयायिनः तत्रोषित्वा तथागतस्योपदेशमनुसरन्तः भिक्षुव्रतानां पालनं कुर्वन्ति स्म । भगवान् सुगत एवास्माकं पिता इत्येवं मन्यन्ते स्म ते भिक्षवः । अतः विविधसमस्यानां निराकरणार्थं ते स्वयं गौतमबुद्धं प्रति गच्छन्ति स्म ।

(iii) पुनश्च तेन कोलकत्तानगरे पारितोषिकार्हा शङ्खध्वनिः इति विशेषप्रतिमा प्रदर्शनार्थं निर्मिता। पुणेनगरस्थसैनिकशालायाः कृते छत्रपतिशिवाजीमहाराजस्य अश्वारूढप्रतिमानिर्माणकार्ये नियुक्तोऽसौ राजर्षि शाहूमहाराजमहोदयेन । सार्धत्रयोदशफूटपरिमितोन्नतः अष्टटनभारः एष पुत्तलः अधुनापि सर्वेषां नेत्रसुखविषयः विराजते । यशसा कीर्त्या च विराजमानेनानेन वडोदरा सांगली-मिरजादिसंस्थानिकानां कृते बहवः प्रतिमा निर्मिताः । तासु फलटणनगरस्था तेन निर्मिता मणिशिलामयी सन्तज्ञानेश्वरमहाराजस्य प्रतिमा विशेषरूपा ।

(iv) एतत् तु दुःखकरं वत्से, यदेतेभ्यः पक्षिविशेषेभ्यः नैके नामशेषाः सञ्जाताः । अन्या अपि काश्चन प्रजातयः अधुना विशेषं रक्षणीयाः । स्मरामि अस्माकमावाससंकुले कियन्तोऽपि खगविशेषा आगच्छन्ति स्म । आम्रवृक्षे वर्तमानाः पिकाः, तस्य मूले, तृणे वा विचरन् रक्तपक्षः भारद्वाजः । तस्य गभीरस्वरः अद्यापि मम कर्णयोर्गुञ्जति । अत्र तत्र क्रीडन्तः पीतकृष्णपट्टधारकाः हूपूपक्षिणः समूहेन दिनान्तं यावत् तत्रैव अवर्तन्त । तेषां मस्तके वर्तमानाः बर्हपुञ्जाः मुकुट इव शोभन्ते । यदा ते तान् उद्घाटयन्ति तदा राजान इव राजन्ते।

(v) श्रेया - तथापि एतेषु सौरं स्रोतः अपरिमितम्, अक्षयं, प्रदूषणमुक्तं च । 'कोराडी' इत्यत्र औष्णिक्याः ऊर्जायाः प्रकल्पः तथा ट्रॉम्बेतारापुरस्थौ द्वौ अणुविद्युत्-प्रकल्पौ प्रसिद्धौ । कोयना-जल-विद्युत्प्रकल्पस्तु अर्वाचीनमहाराष्ट्रस्य भाग्यरेषैव ।

पार्थः - कुत्रचित् पर्वतेषु पवनचक्रिकाः स्थाप्यन्ते । मरुतः साहाय्येन विद्युन्निर्मीयते । अपि सैव पवनोर्जा ?

श्रेया - सत्यम्, सा पवनोर्जा प्रदूषणमुक्ता, सुरक्षिता, उपजीविकासाधिका च ।

Q.I. (B) Translate *any two* groups of verses into English : **8**

Group I

(i) यस्य न ज्ञायते वीर्यं न कुलं न विचेष्टितम् ।
न तेन सङ्गतिं कुर्यादित्युवाच बृहस्पतिः ।।

(ii) इत्युक्तः स तपोदत्तः शक्रेण द्विजरूपिणा ।
विचार्य विद्यां तत् प्राप्तुं तपस्त्यक्त्वा गृहं ययौ ।।

Group II

(i) परोऽपि हितवान्बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् ।।

(ii) अहो महत्त्वं महतामपूर्वं विपत्तिकालेऽपि परोपकारः ।
यथाऽऽस्यमध्ये पतितोऽपि राहोः कलानिधिः पुण्यचयं ददाति ।।

Group III

(i) तस्मादभूत् केसरखानवीरः पुनस्तदीयो हसनक्षितीशः ।
तस्मादभूदेदलशाहभूपः पुत्रोऽभवत् तस्य मुबारखेन्द्रः ।।

(ii) तत्सूनुः क्षितिपालमौलिमुकुटव्याघृष्टपादाम्बुजः ।
सत्कीर्तिर्विलसत् प्रतापवशगामित्रः क्षितीशेश्वरः ।।

Group IV

(i) अणुशास्त्रे वा विज्ञाने वा
सङ्गणकीये पोखरणे वा
ऐन्द्रजालिकैराधुनिकैर्यत् प्रावीण्यं प्राप्तम्
ध्वजमध्ये तद् यशो धवलतामाप्त्वा सङ्कलितम् ।
ध्वजमध्यस्थो धवलिमा च मामुत्साहयतेऽयम्
भावोत्कटता मुखरयते मां 'जयतु च विज्ञानम्' ।।

Q.II. (A) Answer *any two* questions in English from group I and II each : 8

Group I

(i) How can we live a happy life with the help of the six doctors ?
(ii) Write names of sentiments of drama.
(iii) Write in detail qualities of young नरेन्द्र.

Group II

(i) When was this mosque built ? For what ?
(ii) What is the similarity and difference between common man and a king ?
(iii) What doesn't look good without what in this world ?

Q.II. (B) Complete *any two* verses of the following : 4

(i) नृपाणां .... पराक्रमः ।।
(ii) दुःखिताः .... सुकृतपादपाः ।।
(iii) धृतिः .... श्रियः ।।
(iv) गृह्णन्तु .... सिन्धुः ।।

Q.II. (C) Complete *any one* verse based on a metre : 2

(i) इन्द्रवज्रा (ii) गीतिः

Q.III. (A) Write 5 sentences in Sanskrit on *any one* topic given below: 5

(i) बालकदिनम् (ii) व्यायामस्य महत्त्वम् (iii) वृक्षाः

OR

Translate *any five* sentences in Sanskrit :

(i) When will the programme start ?
(ii) The birds build the nests on the branches of trees.
(iii) If I will go to Kashi, I will bring many books of Sanskrit.
(iv) The kids dance happily.
(v) A cloth-bag is always with me.
(vi) Ripe mango is yellow.
(vii) We got freedom in 1947.
(viii) The main job of the news reporter is to collect the news.

Q.IV. (A) Rewrite the following sentences according to the order : 5

(i) अन्तर्जालं नाम विश्वव्यापिजालं संज्ञापनतन्त्रज्ञानस्य महाजालं वा ।

(ii) तथा विद्यालयेष्वपि अध्ययनाध्यापनार्थं प्रयुज्यतेऽस्माभिः ।

(iii) 'मोडेम्' नाम एकं सहायकं लघूपकरणमस्ति ।

(iv) परिवर्तिनि संसारे किं किं न परिवर्तते इति न्यायेन एकविंशतितमे शतके साक्षरताऽपि एवं व्याख्यायते ।

(v) अहो बत, नापेक्षतेऽस्यापरिमितज्ञानार्जनस्य कृते नाणकमेकमपि ।

OR

(B) Answer *any five* question in Sanskrit :

(i) वैद्यस्य पत्न्या किं परिवेषितम् ?

(ii) केन नाट्यशास्त्रं विरचितम् ?

(iii) कः साक्षरोऽपि निरक्षरः आधुनिककाले ?

(iv) कस्य अश्वयानं मार्गे आसीत् ?

(v) वंशभवो गुणवानपि पुरुषः केन कारणेन पूज्यते ?

(vi) शक्रः किमर्थं विस्मितः ?

(vii) कः कवयित्रीम् अनवरतं कीर्तिकथाः स्मारयते ?

(viii) व्यक्तस्य कारणं कः ?

Q.V. (A) Translate *any one* unseen passage / dialogue into English : 5

(i) भारतदेशेन सर्वस्मै जगते दत्तः सर्वोत्कृष्टः उपहारः नाम पञ्चतन्त्रं नाम ग्रन्थः । विष्णुशर्मा नाम विद्वान् अस्य रचयिता । सः राजपुत्राणां रुचिं निरैक्षत । तेभ्यः पशुपक्षिणां विविधाः कथाः अकथयत् । 'मनोरञ्जनाद् उद्बोधनम्' एतत् तन्त्रं प्रभावपूर्णं जातम् । कथानां माध्यमेन दत्तं ज्ञानं राजपुत्रैः विनासायासैः आत्मसात् कृतम् । अल्पेन एव कालेन ते राजपुत्राः राजनीतिपारङ्गताः अभवन् ।

(ii) मन्त्री – महाराज ! दुग्धपूर्णं पात्रं दत्त्वा मया सूचितं यत् अस्माकं राजसभा पण्डितैः पूर्णा । तत्र अन्यस्य अर्थे स्थानं नास्तीति ।

राजा – अथ ब्राह्मणस्य उत्तरं किमासीत् ?

मन्त्री – तेन उत्तरितम् - यथा दुग्धे शर्करा विलीना भवति तस्य माधुर्यं च वर्धयते । तथैवाहं पण्डितेषु निलीय स्थास्यामि, सभायाः माधुर्यं च वर्धयिष्यामि ।

राजा – अहो ! अद्भुतं तस्योत्तरम् ।

(iii) सुमन्त्रः - कुमार, एतौ वसिष्ठवामदेवौ प्रजाभिः सह भवति अभिषेकम् अनुष्ठातुम् अत्र एव आगच्छतः।

भरतः - अनुगच्छन्तु मां प्रजाः ।
सुमन्त्रः - अभिषेकं विसृज्य क्व भवान् यास्यति ?
भरतः - अभिषेकः इति । इह अत्रभवत्यै कैकेय्यै दीयताम् ।
सुमन्त्रः - क्व भवान् यास्यति ?
भरतः - यत्र सः लक्ष्मणप्रियः राघवः तत्र एव गच्छामि ।

Q.V. (B) Translate *any one* group of verses into English : **4**

Group I

(i) कराविव शरीरस्य नेत्रयोरिव पक्ष्मणी ।
अविचार्य प्रियं कुर्यात् तन्मित्रं मित्रमुच्यते ।।

(ii) न हि प्रमादात्परमस्ति किञ्चिद्वधो नराणामिह जीवलोके ।
प्रमत्तमर्था हि नरं समन्तात् त्यजन्त्यनर्थाश्च समाविशन्ति ।।

Group II

(i) धनेन किं दानपराङ्मुखाणां
श्रुतेन किं द्वेषवशीकृतानाम् ।
रूपेण किं सद्गुणवर्जितानां
कुलेन किं शीलविनाशकानाम् ।।

Group III

(i) चलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन बुद्धिमान् ।
माऽसमीक्ष्य परं स्थानं पूर्वमायतनं त्यजेत् ।।

(ii) वित्ते त्यागः क्षमा शक्तौ दुःखे दैन्यविहीनता ।
निर्दम्भता सदाचारे स्वभावोऽयं महात्मनाम् ।।

Q.VI. Answer in English : (*Any two*) **4**

(i) How has sage मार्कण्डेय described the significance of colours ?
(ii) According to मार्कण्डेय, how should be the paintings of different types of people ?
(iii) What responsibility did डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर accept ?
(iv) How did Sanskrit literature help in preparing the draft of the Indian Constitution ?

Q.VII. Complete the story. **5**

द्वौ श्रमणौ हिमालये पर्वतारोहणाद् ____________ क्लान्तौ तौ कुत्रचिद् विश्रामं कर्तुम् अतिष्ठताम् । अत्रान्तरे ताभ्यां दृष्टं यदेका ____________ स्कन्धेन किमपि भारं वहन्ती दूरतः आरोहणं करोति । यदा ____________ आगता तदा दृष्टं ताभ्यां यत् तस्याः स्कन्धे एकः शिशुः वर्तते इति । अतीव स्नेहार्द्रया ____________ एकः ताम् अवदत् । बाले ____________ गन्तव्यम् ।

(अतीव, बालिका, कुत्र, गिरा, समीपम्)

OR

Make *any five* sentences in Sanskrit by using indeclinables / governing cases :

(i) कृते (ii) उपरि (iii) निकषा
(iv) नमः (v) दा (vi) कथ्
(vii) वि + रम् (viii) रुच्

Q.VIII. Solve *any five* sub-questions from the following : **15**

(A) Recognize *any three* of the following forms :

(i) सहकारिभिः (ii) अस्य (iii) गत्वा
(iv) उवाच (v) वेत्ति

(B) Dissolve and name the compounds : (*Any three*)

(i) यथाशक्ति (ii) महाश्रयः (iii) शिल्पकारः
(iv) श्रवणमनने (v) विचारशीलः

(C) Dissolve sandhis : (*Any three*)

(i) पुनश्च (ii) कश्चिज्जनः (iii) मन्दिरेऽनेन
(iv) तत्रैव (v) आसीदेकः

(D) Give Sanskrit synonym of the following words : (*Any three*)

(i) अनर्घः (ii) दिनम् (iii) सूर्यः
(iv) भ्राता (v) आम्रः

(E) Complete *any three* of the following sentences by choosing the suitable alternative given in the brackets :

(i) एतेषु .... वैद्येषु नावधानं ददतीति । (षड्भिः / षट्सु / षड्)

(ii) दूरस्थानां दर्शनं .... सह संभाषणं समुपलभ्यतेऽनेन तन्त्रज्ञानेन ।
(तैः / तेषां / तेषु)

(iii) भीताः .... दूरं पलायिताः । (वानरः / वानराः / वानरौ)

(iv) .... नाम रसाः ? (काः / के / कानि)

(v) .... निकटे प्रवहतो निर्झरस्य जले स्नात्वा प्रत्यागच्छतु ।
(उद्याने / उद्यानात् / उद्यानस्य)

(F) Do as directed : (*Any three*)

(i) जनाः सङ्गणकीयपत्रेण स्वसन्देशं प्रेषयन्ति । (Change the voice)

(ii) उदिते तु सहस्रांशौ न खद्योतः न चन्द्रमाः । (Remove absolute locative)

(iii) मेघः संदेशम् अनयत् । (यक्षः) (Make the following sentence cuasative)

(iv) भवान् एतान् षड् वैद्यान् प्रति अवधानं दत्त्वा आनन्दमनुभवतु ।
(Use अनुभव in place of अनुभवतु)

(v) (ग्रामप्रवेश) प्राक् लेरसिया आत्मानं व्रणितं कृतवान् ।
(Use a proper form of the word given in bracket)

Best Of Luck

MT - 172

2013 1200

MT - 172 - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM I - PAPER - V

Time : 3 Hours **Preliminary Model Answer Paper** **Max. Marks : 80**

A.I.	**(A) Translate *any three* of the following passages into English :**	
(i)	In that village, there lived two brothers, who were extremely poor, but were generous at heart and compassionate. They learnt that 'there was a certain ugly looking man in the village who had worn torn clothes and was hungry.' Nobody even talked to him. One among them went near him and said, "O noble one, we are poor. We don't even have as much money so as to offer you something to eat. Yet, we wish that you may come to our dilapidated hutment and experience the warmth of the fire that is burning.	**5**
(ii)	Outside the अवन्ती city there was a wide and beautiful penance-grove. This penance-grove, adorned with trees full of leaves, flowers, fruits and shade, and resorted by various animals and birds, was indeed the residence of devout hermits. There was famous Buddhist monastery there. Many followers of Lord सुगत (बुद्ध) used to stay there and adhering to his precepts, used to follow the discipline of monks. Those monks believed / considered Lord सुगत only as their father. Hence, they used to go to गौतम बुद्ध for resolving various issues.	**5**
(iii)	And again, in कोलकता city, an award-winning special sculpture called 'शङ्खध्वनि' was created by him for an exhibition. He was appointed by the Revered King शाहू महाराज for making a horse-mounted statue of छत्रपती शिवाजी महाराज for the Military Preparatory School located at Pune. Even today this thirteen and half (13.5) feet tall statue weighing eight (8) tonnes, is the subject of amazement of everybody's eyes. Many images were created for the princely states of वडोदरा-सांगली-मिरज etc., by him who was adorned with success and fame.	**5**

	Among those, the marble statue of Saint ज्ञानेश्वर located at फलटण, is extraordinary (unique).	
(iv)	Child, it is indeed sad, that many of these species of birds have become extinct. Some other species also need to be specifically conserved now. I remember, many species of birds would come to our building. Cuckoos sitting on mango trees, the red-winged skylark/pheasant (भारद्वाज) that wandered at its base or in the grasses. Even now, its deep sound resonates in my ears. The Hoopoo birds (Indian wood-peckers) with black and yellow stripes playing all-over in flocks, would stay there itself till the end of day. The crest of feathers on their heads would shine like a crown. When they would spread it, they would look beautiful like kings.	**5**
(v)	श्रेया - Nevertheless, among these, the solar resource is limitless, imperishable and pollution-free. The thermal-power project at Koradi and two atomic-power projects at Trombay and Tarapur are well known. The Koyna-Hydro-electric project is indeed the line of fortune of modern Maharashtra. Somewhere, wind-mills are set up on mountains. पार्थ - Electricity is generated with the help of wind. Is that itself wind-energy / tidal energy? श्रेया - True, that wind-energy is pollution-free, safe and provides livelihood also.	**5**
A.I.	**(B) Translate *any two* groups of verses into English :** **Group I**	
(i)	बृहस्पति said, one should not associate with a person whose strength, family background and behaviour (activities) are not known (to us).	**2**
(ii)	Then तपोदत्त, advised so by Lord इन्द्र who was disguised as a Brahmin, thinking that and giving up penance he went home to obtain knowledge.	**2**

	Group II	
(i)	A stranger who does our welfare is a friend; even a friend who is harmful to us is like a stranger. A disease, although born in the body, is harmful, while the medicine, though produced in the forest, is beneficial.	**2**
(ii)	Oh the greatness of the noble ones is indeed unique, that they help others even during times of calamity, just as the moon, which, even though fallen into the mouth of the demon राहु, gives a multitude of merit. **Explanation** : Though an eclipse that is the calamity for the moon, a man through religious activities gets merit in it.	**2**
	Group III	
(i)	His son was the brave Kesar Khan, and his in turn, was the emperor Hasan. He (Hasan) had a son King Adil Shah and his son was Lord Mubarak.	**2**
(ii)	His son, Adil Shah (II) was the Lord of the earth, upon whose lotus-like feet rubbed the crowns of surrendering kings, who shone with good fame and who controlled his enemies with valour.	**2**
	Group IV	
(i)	The proficiency/skill acquired in nuclear science or technology or computers or at पोखरण by the modern magicians (scientists) has accumulated on the flag by attaining white colour. This whiteness in the middle of the flag enthuses/energizes me and the intense emotion makes me say "जय विज्ञान" (may science triumph).	**4**
A.II.	**(A) Answer *any two* questions in English from group I and II each :**	
	Group I	
(i)	Sunlight, pleasant breeze, cool water, healthy food, exercise and rest are considered to be six invaluable doctors. Sunlight gives us energy. Cool air helps in respiration and water maintains	**2**

	cleanliness of the body. Proper diet energizes our body, exercise helps us to keep it active and appropriate rest revitalizes our mind. Thus, if one pays attention to these six doctors, one would remain naturally healthy and would not require external medicines or treatment from other doctors.	
(ii)	There are nine sentiments popularly known as नवरस. शृङ्गारवीरकरुणाद्भुतहास्यभयानकाः । बीभत्सरौद्रौशान्तश्च काव्ये नवरसाः मताः ॥ शृङ्गार (love), वीर (heroism) , करुण (compassion), अद्भुत (miraculous) हास्य (humour) भयानक (fear), बीभत्स (disgust) रौद्र (fierce) and शान्त (peace) are nine poetic sentiments of drama.	**2**
(iii)	As a child, नरेन्द्र was extremely inquisitive and thoughtful. He used to contemplate deeply about everything that he learnt. He was always quite alert and had a good presence of mind. नरेन्द्र was also extremely sincere, hence he narrated the incident, that occurred on the way, to his mother.	**2**
	Group II	
(i)	The mosque at Burhanpur was built by Adil Shah (II) of the Farooqi family. There is a stone inscription in Sanskrit, at the end of which, the date of construction is inscribed as 'Eleventh day of the bright half of the Pausha month in the year Shaka 1522'. The Shaka era started 78 years after the English Gregorian Calendar. Hence by adding 78 to this 'Shaka' year, we find that it was built in the year 1600 CE.	**2**
(ii)	A king is also a human being and thus, superficially, a common man and a king appear to be same. But the king surely excels in certain virtue and hence stands as a unique individual. A king possesses forbearance, exceptional courage and is endowed with power. Thus, a king is a special person due to abundance of these virtues.	**2**

(iii)	A few things in this world are valued only when they possess certain traits. Just as a body looks good only with its limbs, the face looks good with the eyes, a kingdom with justice, food with salt, the night with moon and indeed life only with धर्म.	**2**
A.II.	**(B) Complete *any two* verses of the following :**	
(i)	नृपाणां **च नराणां च केवलं तुल्यमूर्तिता ।** **आधिक्यं तु क्षमा धैर्यमाज्ञा दानं** पराक्रमः ॥	**2**
(ii)	दुःखिताः **परदुःखेषु निर्लोभा दुर्लभेषु च ।** **विपक्षेषु क्षमावन्तः सन्तः** सुकृतपादपाः ॥	**2**
(iii)	धृतिः **क्षमा दया शौचं कारुण्यं वागनिष्ठुरा ।** **मित्राणां चानभिद्रोहः सप्तैताः समिधः** श्रियः ॥	**2**
(iv)	गृह्णन्तु **सर्वे यदि वा यथेष्टं नास्ति क्षतिः क्वापि कवीश्वराणाम् ।** **रत्नेषु लुप्तेषु बहुष्वमर्त्यैरद्यापि रत्नाकर एव** सिन्धुः ॥	**2**
A.II.	**(C) Complete *any one* verse based on a metre :**	
(i)	**इन्द्रवज्रा** - ज्ञानेन पुंसां सकलार्थसिद्धिर्ज्ञानादृते काचन नार्थसिद्धिः । ज्ञानस्य मत्वेति गुणान् कदाचिज्ज्ञानं न मुञ्चन्ति महानुभावाः ॥	**2**
(ii)	**गीतिः** - समुपागतवति दैवादवहेलां कुटज मधुकरे मा गाः । मकरन्दतुन्दिलानामरविन्दानामयं महामान्यः ॥	**2**
A.III.	**(A) Write 5 sentences in Sanskrit on *any one* topic given below:**	
(i)	**बालकदिनम्** पण्डितजवाहरलालनेहरुमहोदयः अस्माकं प्रथमः प्रधानमन्त्री । सः नोव्हेंबरमासस्य चतुर्दशदिने अजायत । सः बालकेषु अतीव अस्निह्यत् अतः तस्य जन्मदिनं बालकदिनमिति मत्वा जनैः सम्पद्यते । अस्मिन् दिने बालकाः गौरवायन्ते । बालकाः कलिकाः इव इति मत्वा तेषां प्रति वात्सल्यं, स्नेहः प्रदर्शितव्यः इति तस्य दृढं मतं आसीत् । बालकाः भविष्यं राष्ट्रस्य इति नेहरुमहोदयस्य मतिः आसीत् ।	**5**
(ii)	**व्यायामस्य महत्त्वम्** शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् । शरीरसम्पदे व्यायामः आवश्यकः । व्यायामेन शरीरं लघु	**5**

	भवति । उत्थानयोग्यं चपलं च भवति । जठराग्निः प्रदीप्तः भवति । दीर्घकालपर्यन्तं शरीरं कार्यक्षमं वर्तते । मनुजः बलसम्पन्नः प्रसन्नचित्तः च भवति । व्यायामेन शरीरं व्याधिग्रस्तं न भवति तथा वार्धक्यं दूरं तिष्ठति ।	
(iii)	**वृक्षाः**	**5**
	वृक्षाः अस्माकं सुहृदः । ते स्वयम् आतपे तिष्ठान्ति अन्येभ्यः छायां यच्छन्ति च । तेषां पुष्पाणि, फलानि अपि परार्थाय एव । वृक्षाः प्राणवायुम् उत्सृजन्ति । तेन पर्यावरणस्य रक्षणं भवति । वृक्षाणाम् अभावेन पर्जन्यः न भवति । अतः वृक्षसंवर्धनार्थम् अस्माभिः प्रयतितव्यम् । वृक्षाणां काष्ठानि गृहनिर्माणकार्ये उपयुक्तानि । परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः इति साधूक्तम् । वृक्षाः 'परोपकारार्थमिदं शरीरम्' इति वचनं सार्थं कुर्वन्ति ।	
	OR	
	Translate *any five* sentences in Sanskrit :	
(i)	कार्यक्रमः कदा प्रारप्स्यते / प्रारभेत ?	**1**
(ii)	खगाः वृक्षाणां शाखासु नीडानि रचयन्ति ।	**1**
(iii)	यदि अहं काशीं गमिष्यामि तर्हि अहं संस्कृतस्य बहूनि पुस्तकानि आनेष्यामि / आनेष्ये ।	**1**
(iv)	बालकाः सानन्दं नृत्यन्ति ।	**1**
(v)	मम समीपे वस्त्रस्यूतः सदैव वर्तते ।	**1**
(vi)	पक्वम् आम्रं पीतं भवति ।	**1**
(vii)	अस्माभिः सप्तचतुर्नवैकतमे ख्रिस्ताब्दे स्वातन्त्र्यं प्राप्तम् ।	**1**
(viii)	वार्तानां संग्रहणं वार्ताहरस्य प्रमुखं कार्यम् अस्ति / वर्तते ।	**1**
A.IV.	**(A) Rewrite the following sentences according to the order :**	
(i)	परिवर्तिनि संसारे किं किं न परिवर्तते इति न्यायेन एकविंशतितमे शतके साक्षरताऽपि एवं व्याख्यायते ।	**1**
(ii)	तथा विद्यालयेष्वपि अध्ययनाध्यापनार्थं प्रयुज्यतेऽस्माभिः ।	**1**
(iii)	'मोडेम्' नाम एकं सहायकं लघूपकरणमस्ति ।	**1**
(iv)	अन्तर्जालं नाम विश्वव्यापिजालं संज्ञापनतन्त्रज्ञानस्य महाजालं वा ।	**1**
(v)	अहो बत, नापेक्षतेऽस्यापरिमितज्ञानार्जनस्य कृते नाणकमेकमपि ।	**1**
	OR	
	Answer *any five* question in Sanskrit :	
(i)	वैद्यस्य पत्न्या **सात्त्विकमल्पं प्रातराशं** परिवेषितम् ।	**1**
(ii)	**भरतमुनिना** नाट्यशास्त्रं विरचितम् ।	**1**
(iii)	**यः सङ्गणकविषये अन्तर्जालविषये च अनभिज्ञः** सः साक्षरः अपि निरक्षरः एव ।	**1**
(iv)	**मण्डलाधिकारिणः अश्वयानं** मार्गे आसीत् ।	**1**
(v)	वंशभवो गुणवानपि पुरुषः **सङ्गविशेषेण** पूज्यते ।	**1**

(vi)	शक्रः **आश्रितोग्रतपसः तपोदत्तस्य तपः वीक्ष्य** विस्मितः ।	**1**
(vii)	**त्रिवर्णात्मकः राष्ट्रध्वजः** कवयित्रीम् अनवरतं कीर्तिकथाः स्मारयते ।	**1**
(viii)	व्यक्तस्य कारणम् **अव्यक्तः ईश्वरः** वर्तते ।	**1**
A.V.	**(A) Translate *any one* unseen passage / dialogue into English :**	
(i)	The best gift given to the entire world by India is the book named पञ्चतन्त्र. A scholar named विष्णुशर्मा is its composer. He observed the interest of the princes. He told them various stories of animals and birds. The technique of 'education through amusement' became effective. The learning given through the medium of stories was grasped effortlessly by the princes. Within a short while, the princes became experts in politics.	**5**
(ii)	Courtier - His Majesty ! By giving the milk-filled vessel, I indicated that our royal assembly is filled with learned people. There is no place for anyone else. King - Then what was the Brahmin's answer ? Courtier - He replied - Just as sugar gets dissolved in milk and increases its sweetness, likewise, I will stay by involving myself with learned people and I will increase the beauty of the royal court. King - Oh ! his answer is marvelous (extra-ordinary).	**5**
(iii)	सुमन्त्र - O! Prince, these two वसिष्ठ and वामदेव come here along with the subjects to perform the coronation. भरत - May the subjects follow me. सुमन्त्र - Leaving the coronation where will the respected one go ? भरत - Coronation is it? May it be given to the respectable Kaikeyi, here. सुमन्त्र - Where will the respected one go ? भरत - I go there, where Raghav, to whom Laxman is dear is.	**5**
A.V.	**(B) Translate *any one* group of verses into English :** **Group I**	
(i)	Just as the hands are to the body or the eyelids are to the eyes,	**2**

	likewise, a friend who does what pleases us without hesitation (promptly) is called a real friend.	
(ii)	In this world, there is no greater destruction for men than imprudent (careless) action. Prosperity abandons and misfortunes surround and imprudent (careless) person from all sides. **Explanation :** An imprudent person overcome with pride is not liked.	**2**
	Group II	
(i)	What is the use of wealth for those who do not do charity ? What is the use of knowledge for those who are overcome by hatred ? What is the use of good looks for those who are devoid of virtues ? What is the use of a family where all the people are characterless ?	**4**
	Group III	
(i)	The wise one walks with one leg and stands with one (i.e puts one foot at a time). One should not leave the earlier place without properly examining the next place.	**2**
(ii)	Sacrifice in prosperity, forgiveness (forebearance) in power, absence of self-pity in grief, absence of arrogance/pride in good behaviour, this is the nature of the noble / magnanimous.	**2**
A.VI.	**Answer in English : (*Any two*)**	
(i)	Colours are the integral part of any drawing. The expertise of a painter lies in the application of different colours. White, red, yellow, black and green are five important primary colours. Serval colours can be created by the combination of two-three colours. Among them black and white are very important for mixing. The painting looks very beautiful due to mixture of various colours but the painter has to be creative and imaginative.	**2**
(ii)	Sage मार्कण्डेय has talked about various signs. There are different codes for people of different nature. Like, the eyebrows of a calm person should be like crescent moon whereas of a dancer, they	**2**

	should be in bow like shape. The images of deities should have various ornaments. Their faces should be pleased, charming whereas their attires should be of silk etc. The images of sages, seers should be with hair locks, bark. They should look weak but lustrous.	
(iii)	After the attainment of freedom, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर was appointed as minister of law in the cabinet of first Prime Minister पं. जवाहरलाल नेहरु. Along with that he also accepted the post of chairman of the drafting committee of Indian Constitution. Disregarding the burden of work he was always engrossed in work.	2
(iv)	In order to prepare the draft of Indian Constitution, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर had gone through all possible treatises, scriptures. He also knew the importance of literature produced by scholars in Sanskrit. He firmly believed that Sanskrit is the origin of Indian culture. He also studied स्मृतिग्रंथs of मनु, भारद्वाज, याज्ञवल्क्य. He also had discussions with scholars. Having understood this socio-cultural, political ethos in India, he prepared the draft of the Indian Constitution with inclusion of statutes to women and Dalits.	2
A.VII.	**Complete the story.** द्वौ श्रमणौ हिमालये पर्वतारोहणाद् **अतीव** क्लान्तौ तौ कुत्रचिद् विश्रामं कर्तुम् अतिष्ठताम् । अत्रान्तरे ताभ्यां दृष्टं यदेका **बालिका** स्कन्धेन किमपि भारं वहन्ती दूरतः आरोहणं करोति । यदा **समीपम्** आगता तदा दृष्टं ताभ्यां यत् तस्याः स्कन्धे एकः शिशुः वर्तते इति । अतीव स्नेहार्द्रया **गिरा** एकः ताम् अवदत् । बाले **कुत्र** गन्तव्यम् ।	5
	OR	
	Make *any five* sentences in Sanskrit by using indeclinables / governing cases :	
(i)	**महिलानां कृते** शिक्षणम् आवश्यकम् ।	1
(ii)	**वृक्षस्य उपरि** वानरः तिष्ठति ।	1
(iii)	मम **गृहं निकषा** ग्रन्थालयं विद्यते ।	1
(iv)	**सरस्वत्यै नमः ।**	1
(v)	जनकः **पुत्राय/ कन्यायै** उपहारं **यच्छति** ।	1
(vi)	चौरः **निरीक्षकाय** वृत्तान्तं **कथयति** ।	1

(vii)	धीराः **निश्चितार्थात्** न **विरमन्ति** ।	1
(viii)	**श्रीगणेशाय** मोदकाः **रोचन्ते** ।	1
A.VIII.	**Solve *any five* sub-questions from the following :**	
(A)	**Recognize *any three* of the following forms :**	
(i)	सहकारिभिः - सहकारिन् noun ending in इन् Masculine gender Instrumental plural.	1
(ii)	अस्य - इदम् Third person pronoun Masculine, Neuter gender Genitive singular.	1
(iii)	गत्वा - Root गम् - गच्छ् (1 PP) Gerund त्वान्त अव्यय.	1
(iv)	उवाच - Root वच् (2 PP), ब्रू (2 UP) here PP Perfect past tense Third person singular.	1
(v)	वेत्ति - Root विद् (2 PP) Present tense Third person singular.	1
(B)	**Dissolve and name the compounds : (*Any three*)**	
(i)	यथाशक्ति - शक्तिम् अनुसृत्य । - अव्ययीभाव समास ।	1
(ii)	महाश्रयः - महान् आश्रयः । - कर्मधारय समास ।	1
(iii)	शिल्पकारः - शिल्पं करोति इति । - उपपद तत्पुरुष समास ।	1
(iv)	श्रवणमनने - श्रवणं च मननं च । - इतरेतर द्वन्द्व समास ।	1
(v)	विचारशीलः - विचारः शीलं यस्य सः । - बहुव्रीहि समास ।	1
(C)	**Dissolve sandhis : (*Any three*)**	
(i)	पुनश्च - पुनः + च ।	1
(ii)	कश्चिज्जनः - कश्चित् + जनः ।	1
(iii)	मन्दिरेऽनेन - मन्दिरे + अनेन ।	1

(iv)	तत्रैव - तत्र + एव ।	1
(v)	आसीदेकः - आसीत् + एकः ।	1
(D)	**Give Sanskrit synonym of the following words : (*Any three*)**	
(i)	अनर्घः - अमूल्यः ।	1
(ii)	दिनम् - दिवसः, अहः ।	1
(iii)	सूर्यः - रविः, भास्करः, आदित्यः ।	1
(iv)	भ्राता - बन्धुः ।	1
(v)	आम्रः - रसालः, सहकारः, चूतः ।	1
(E)	**Complete *any three* of the following sentences by choosing the suitable alternative given in the brackets :**	
(i)	एतेषु **षट्सु** वैद्येषु नावधानं ददतीति ।	1
(ii)	दूरस्थानां दर्शनं **तैः** सह संभाषणं समुपलभ्यतेऽनेन तन्त्रज्ञानेन ।	1
(iii)	भीताः **वानराः** दूरं पलायिताः ।	1
(iv)	**के** नाम रसाः ?	1
(v)	**उद्यानस्य** निकटे प्रवहतो निर्झरस्य जले स्नात्वा प्रत्यागच्छतु ।	1
(D)	**Do as directed : (*Any three*)**	
(i)	**जनैः** सङ्गणकीयपत्रेण **स्वसन्देशः प्रेष्यते** ।	1
(ii)	**यदा उदितः सहस्रांशुः तदा** न खद्योतः न चन्द्रमाः ।	1
(iii)	**यक्षः मेघेन** संदेशम् **अनाययत्** / **अनाययत** ।	1
(iv)	**त्वम्** एतान् षड् वैद्यान् प्रति अवधानं दत्त्वा आनन्दम् **अनुभव** / आनन्दम**नुभव** ।	1
(v)	**ग्रामप्रवेशात्** प्राक् लेरसिया आत्मानं व्रणितं कृतवान् ।	1

❖❖❖❖